

Sociológia

Sociológia zdravotníctva

Osnova

- Predmet sociológie
- Základné pojmy
- Sociologický výskum
- Socializácia
- Resocializácia
- Sociálna rola, sociálny status
- Sociológia zdravotníctva
- Sociológia v zdravotníctve
- Sociálne potreby

Predmet a úlohy sociológie

- **Terminológia:** z lat. **societas** – spoločnosť, socioló-gia je náuka o spoločnosti
- **Predmet skúmania:** spoločnosť a jej štruktúra (sociológia študuje najmä súčasné spoločnosti, často ich porovnáva, no posudzuje aj historický vývoj)
- Spoločnosť je predmetom skúmania viacerých spoločenských vied: sociálna psychológia, ekonómia, poli-tológia, antropológia, história (príbuzné odbory)
- **Úloha sociológie:** študovať spoločenské javy, vzťahy, riešiť vzniknuté spoločenské problémy, vysvetľovať ľudské správanie a jeho dôsledky

- Sociológia je **teoreticko-empirická veda**, jej teoretické poznatky sú overiteľné v praxi (v sociologickom výskume)

Sociológia v súčasnosti rieši:

- a/ **sociálne problémy** – *týkajúce sa ľudí v danej konkrétnej spoločnosti napr. nezamestnanosť*
- b/ **sociologické problémy** – *týkajúce sa fungovania celého spoločenského systému, spoločnosti*
- Sociológia študuje spoločnosť z viacerých hľadísk, čím je sociologický prístup špecifický:

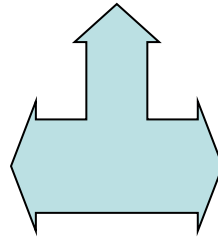
Spoločnosť je predmetom skúmania viacerých spoločenských vied...

- Ekonómie
- Politológie
- Antropológie
- Histórie
- Psychológie
- Biológie
- ...

Sociológia skúma spoločnosť z viacerých hľadísk ...

- **Makrosociológia**
- **empirická heuristická**

- **Demografické hľadisko**
- **Psychologické hľadisko**
- **Kolektívne hľadisko**
- **Štrukturálne hľadisko**
- **Kultúrne hľadisko**
- **Dynamické hľadisko**

- **Mikrosociológia**
- **empirická heuristická**
- **Demografické hľadisko**
- **Psychologické hľadisko**
- **Kolektívne hľadisko**
- **Štrukturálne hľadisko**
- **Kultúrne hľadisko**
- **Dynamické hľadisko**

- a/ demografické hľadisko** – berie do úvahy pri skúmaní spoločnosti konkrétne zloženie obyvateľstva, populácie
- b/ psychologické hľadisko** – prihliada sa na jednotlivcov, ich individuálne charakteristiky pri skúmaní spoločnosti
- c/ kolektívne hľadisko** – zohľadňuje, že jednotlivci väčšinu problémov riešia v rámci skupiny/society
- d/ štruktúrne hľadisko** – nahliada na spoločnosť ako na zložitý a vnútorne členený útvar
- e/ kultúrne hľadisko** – zohľadňuje, že spoločnosť cez kultúru vplýva na správanie ľudí a fungovanie samotnej spoločnosti
- f/ dynamické hľadisko** – zdôrazňuje nutnosť študovať spoločnosť ako meniaci sa a vyvíjajúci systém

Základné sociologické pojmy:

- Kultúra
- Socializácia
- Sociálna štruktúra
- Spoločenská pozícia
- Sociálny status
- Sociálna rola
- Sociálna stratifikácia spoločnosti
- Deviacia
- Sociálna kontrola
- Delikvencia
- Sociálna zmena
- Sociálna skupina
- Štruktúra a znaky sociálnej skupiny
- Sociálna výmena v skupine
- Rodina

Socializácia

- Proces učenia žiť s druhými
- Sociálna interakcia
- Sociálne skupiny
- Faktory socializácie - biologické
- kultúrne
- Socializačné modality

Resocializácia

- **Resocializácia** sa definuje ako „akýkoľvek sociálny zásah s cieľom integrovať bývalých alebo súčasných problémových užívateľov drog do spoločenstva“
znovuvedenie – navrátenie – do spoločnosti, do normálneho života
- Tri „pilieri“ resocializácie sú:
  - (1) bývanie
  - (2) vzdelávanie
  - (3) zamestnanie (vrátane odbornej prípravy)

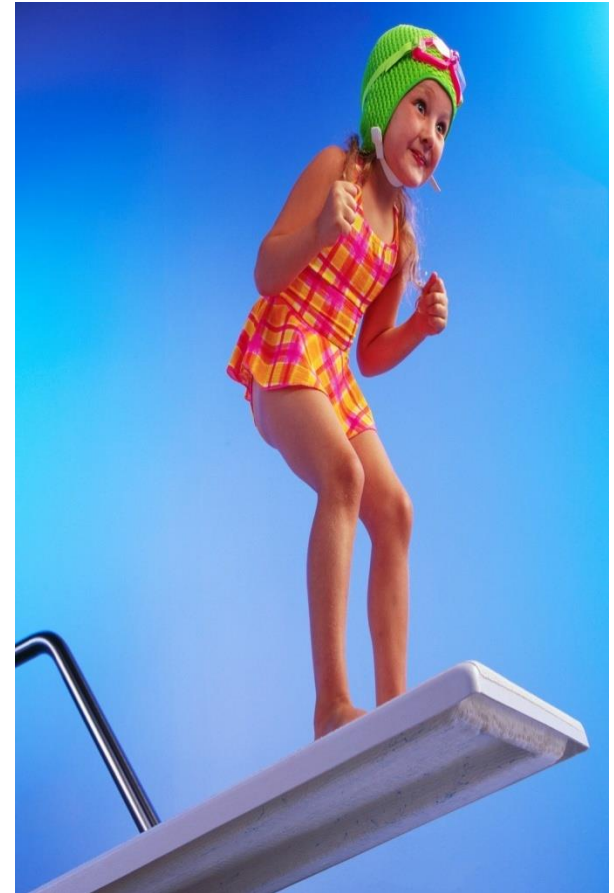
Uplatniť možno aj iné opatrenia, napr. poradenstvo a aktivity voľného času

Resocializácia

- **Resocializácia** je menej dobre zavedenou reakciou na problémové užívanie drog než liečba a z tohto dôvodu je aj sledovanie a vykazovanie v tejto oblasti menej systematické.
- Niektoré krajiny uviedli kvalitatívne posúdenie svojich snáh v oblasti resocializácie, ale žiadna v dostatočnom rozsahu.
- Všetky krajiny, ktoré poskytli informácie (Estónsko, Írsko, Malta, Holandsko, Rumunsko, Švédsko a Nórsko), konštatujú **nedostatky** vo svojich resocializačných službách alebo programoch.

Sociálna rola, status

- Spoločnosť ako systém
- Sociálne pozície
- Sociálny status
- Sociálna rola
- Výkon roly
- Rolové správanie

Sociálna rola, status

- **Sociálna rola** je konanie očakávané vzhľadom na držiteľa určitej sociálnej pozície.
- Rola je očakávaný spôsob správania, resp. konania jednotlivca. Je to vzor správania určený spoločenskými alebo skupinovými očakávaniami, spojenými so sociálnym statusom.
- Jednotlivci si svoje roly môžu spoluvytvárať, prispôbovať, alebo ich odmietnuť a meniť, či pretvárať. Preto sa rozlišuje predpísaná rola (očakávané správanie) a výkon roly (skutočné správanie).

Sociálna rola, status

- **Sociálny status** – lat.status=postoj. Je trvalejšia pozícia spojená s istými právami a povinnosťami.

V štruktúrach formálnych aj neformálnych sociálnych skupín sa stretávame so štruktúrou sociálnych pozícií a sociálnych rolí.

- **Sociálna pozícia** je vyjadrenie určitého miesta jedinca v systéme sociálnych, respektíve interpersonálnych vzťahov. Je to sociálny status jedinca v skupine, z hľadiska prestíže – napr. je to miesto, funkcia v určitej skupine.
- **Sociálny status** sa vyjadruje navonok aj istými znakmi: lekár nosí biely plášť, v armáde sú uniformy.
K symbolom statusu patrí služobné auto, vlastná pracovňa, sekretárka, hlavičkový papier. Počas života človek prechádza viacerými pozíciami: dievča - študentka, mladá žena, členka pracovného kolektívu, manželka.

Sociálna rola, status

Podľa spôsobu nadobudnutia rozlišujeme status:

- **Status vrodený** – jednotlivci ho nemôžu ovplyvniť / rasa, pohlavie, vek /
- **Status získaný** – nadobudnutý vlastným pričinením / profesia, vzdelanie, emigrant /
- **Status pripísaný** – z hľadiska významu pre skupinu / kockáč, bifľoš, kráľ valčíka /
- **Status vnútený** – jednotlivcovi ho vnúti spoločnosť alebo skupina / nezamestnaný, utečenec, väzeň /
-

Sociálna rola, status

- **Status bezdomovec-** *je vo svojom sociálnom statuse dobrovoľne – strata zamestnania, pretrhnuté rodinné vzäzky, alkoholizmus, drobná kriminalita*
- **Status utečenec** – *človek, ktorý nedobrovoľne odchádza zo svojej rodnej krajiny, kde žil, pretože je prenasledovaný, alebo v krajine je zlá politická situácia a vojna. Je nútený opustiť krajinu, lebo je v ohrození života*
- **Status emigrant-** *človek, ktorý odchádza za lepšou možnosťou*

Sociálna rola, status

Sociálna rola je vyjadrenie očakávania na správanie sa – spôsob správania jedinca, nachádzajúceho sa na určitej sociálnej pozícii (rola držiteľa statusu v určitej skupine).

Každej sociálnej pozícii teda zodpovedá určitá sociálna rola.

Každý človek hrá vždy viacero rolí a musí ich vhodne spájať.

- Ak jedinec v určitej sociálnej pozícii nie je schopný plniť príslušnú sociálnu rolu vzniká konflikt rolí!
- **Sociálna rola** – očakávaný spôsob správania sa jedinca, viaže sa k určitému statusu. Rola je opačná strana statusu.

Status sa obsadzuje, rola sa vykonáva.

Sociálna rola, status

- Sociálne roly môžu byť:
  - **krátkodobé** – cestujúci vo vlaku
  - **dlhodobé** – mama, otec
  - **všeobecné** – muž, žena
  - **špecifické** - provokatér
-
- Status žena
  - Ako MATKA – vychovávateľka, udržiavateľka domácnosti
  - Ako LEKÁRKA – lieči pacientov
  - Ako MANŽELKA – spoločenská, sexuálna partnerka
  - Ako členka ČK - pokladníčka

Sociálne potreby

- **Potreby:** biologické, sociálne, psychické, duchovné
- **Proces uspokojovania potrieb:**
  - pociťovanie absencie
  - hľadanie vhodných prostriedkov pre uspokojenie potreby
  - zvažovanie dostupných spôsobov
  - proces uspokojovania potreby
  - uspokojenie potreby, priestor pre vznik inej potreby
- Maslowova hierarchia potrieb

- Faktory ovplyvňujúce sociálne potreby:
  - Fyzické
    - Sociálny status
  - Psychické
    - Sieť významných osôb pre jednotlivca
  - Sociálno-kultúrne
    - Socioekonomický status
    - Sociokultúrny kontext
  - Ošetrovateľské diagnózy: 6 a 7;12 doména ...a pod.

Sociologický výskum:

- Pri teoretickom štúdiu spoločnosti sociológovia rozlišujú dve základné úrovne skúmania:
  1. ***mikrosociologickú*** - sústreďuje sa na skúmanie správania, činností a sociálnych interakcií jednotlivcov a malých soc.skupín, uplatňuje sa tu najmä **kvalitatívny výskum**
  2. ***makrosociologickú*** – sústreďuje sa na nadindividuálne javy v spoločnosti, uplatňuje sa tu najmä **kvantitatívny výskum** /hypotézy sa overujú vo veľkých soc.skupinách/
- mnoho problémov zasahuje obe úrovne a kombinujú sa oba typy výskumov

Kroky sociologického výskumu:

1. vymedzenie výskumného problému
2. štúdium literatúry
3. formulácia výskumných hypotéz/predpokladov
4. voľba metodiky výskumu
5. zber empirických údajov
6. analýza zozbieraných údajov, ich štatistické spracovanie
7. formulácia záverov

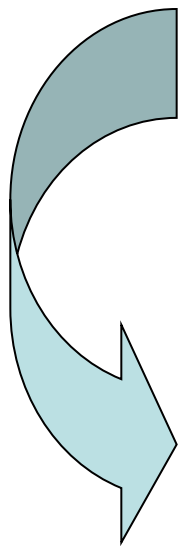

Štandardné sociologické metódy zberu údajov sú:

pozorovanie, anketa, dotazník, rozhovor, štúdium dokumentov, experiment, sociometria

Sociológia zdravotníctva

- Sociológia zdravotníctva
- Sociológia v zdravotníctve

1. **Sociology of medicine /sociológia zdravotníctva/**
skúma zdravotníctvo ako spoločenskú inštitúciu, jeho štruktúru a vzťah k spoločenskej štruktúre, jeho funkciu, organizáciu jednotlivých zdravotníckych zariadení

2. **Sociology in medicine /sociológia v zdravotníctve/**
skúma sociálne podmienky vzniku ochorení, napr. sociolog. problémy civilizačných chorôb, návykových, psychických cho-rôb, sociolog. problémy úrazov a chorôb z povolania

Historický vývoj sociológie medicíny

- Historický vývoj tejto disciplíny nie je doposiaľ spracovaný, je úzko spätý s vývojom medicíny a starostlivosti o zdravie
- Konštituovanie špeciálnej sociologickej disciplíny – sociológie medicíny sa uskutočnilo po 2.svetovej vojne
- Sociálnou problematikou zdravia a choroby sa predtým zaoberala medicínska disciplína – **sociálne lekárstvo /sociálna hygiena/**
- Významní sociológovia, ktorí zasiahli aj do vývoja poznatkov zo sociológie medicíny: **E. Durkheim, M. Weber, predstavitelia školy symbolického interakcionizmu: G. H. Mead, Ch. H. Cooley, W.I. Thomas, F. Znaniecki**
- Zakladatelia sociológie medicíny po 2.svetovej vojne /USA/: **T.Parsons, R.Merton, A.Straus, E.Freidson, H.Becker**

- **Parsons** /1951/ - dielo Sociálny systém – chápe v ňom medicínu ako ***inštitúciu sociálnej kontroly*** – choroba ohrozuje plnenie soc. povinnosti a rolí, vyžaduje oficiálnu kontrolu – lekár, pričom chorý sa dostáva do role pacienta
- **Merton** – vo svojom diele vytvoril základ pre sociológiu výchovy lekárov
- **Freidson** – zaviedol do medicíny teóriu konfliktov medzi dvoma sociálnymi systémami: lekár – pacient
- **V Európe** nastal rozvoj sociológie medicíny od 50-tych rokov, najmä VB a SRN, neskôr Poľsko a ČSSR, najznámejší predstavitelia: **M.Pflanz, J.J.Rohde, R.König, A.Mitscherlich, J.Sie-grist**

- Podnetom pre rozvoj sociológie medicíny sa stali zmeny v ponímaní zdravia a zdravotníckej starostlivosti cez program SZO: Zdravie pre všetkých do r. 2000
- V krajinách „socialistického bloku“ sa rozvíjala sociológia medicíny najmä v Poľsku /**Sokolowská**/ a v ČSSR /**Tlustý, Kebort, Patera, Štěpánková**/, po r.1968 útlm vo vedecko-výskumnej činnosti, jej rozvoj nastal až po r.1989 – zmeny celospoločenského systému a noriem i zdravotníckeho systému – zmeny postoja ku zdraviu

Literatúra

- BARTLOVA,S. 2005. *Sociologie medicíny a zdravotnictví*. Grada:Praha 2005.188str. ISBN 80-247-1197-4
- NOVOTNA,E.2008. *Základy sociologie*. Grada Publishing: Praha.2008.192 str. ISBN 978-80-247-2396-9

Sociálne prostredie

Osnova

- Sociálne prostredie
- Spoločnosť a spoločenská podstata človeka
- Podpora sociálneho prostredia
- Prostredie nemocnice
- Postavenie pacienta vo funkčnom systéme nemocnice

Sociálne prostredie

- **Sociálne prostredie** človeka tvoria jeho životné a pracovné podmienky, výška príjmu, vzdelanie a spoločenstvo, ktorého je súčasťou
- Všetky tieto faktory majú významný vplyv na zdravie
- Veľké rozdiely v sociálnych prostrediach v Európe prispievajú k zväčšovaniu rozdielov v zdraví ich obyvateľov
-
- Predpokladaná dĺžka života a miera chorobnosti sa veľmi odlišujú v závislosti od toho, či sú ľudia chudobní alebo bohatí, vzdelaní alebo nevzdelaní, manuálne alebo duševne pracujúci

Sociálne prostredie

Prírodné prostredie

- geografické
- fyzikálne

Spoločenské prostredie

- ⇒ rozmiestnenie a hustota obyvateľstva
- ⇒ profesionálna štruktúra obyvateľstva
- ⇒ pomer jednotlivých vekových skupín
- ⇒ stupeň a štruktúra vzdelania

Kultúrne prostredie

Ďalšie delenie:

2. podľa veľkosti

mikroprostredie

semiprostredie

mezoprostredie

makroprostredie

globálne prostredie

3. podľa povahy činnosti

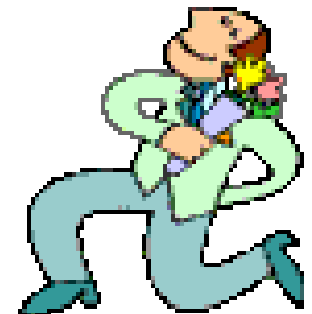
4. z hľadiska charakteru teritória

5. z hľadiska utvárania osobnosti

6. podľa kvality a účinku podnetov

Spoločnosť a spoločenská podstata človeka

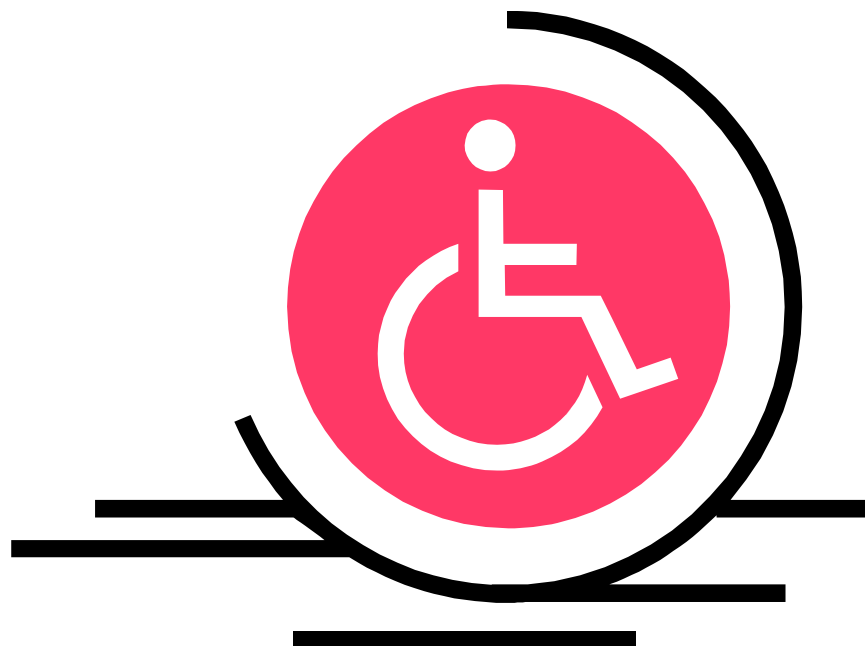
- Mikroprostredie
- Mezoprostredie
- Exoprostredie
- Makroprostredie
- Fungovanie spoločnosti

Podpora sociálneho prostredia

- Počet sociálnych kontaktov = rozsah sociálnej siete
- Priatelia a rodina
- Hmatateľné zložky
- Nehmatateľné zložky
- Vzťah medzi podporou prostredia a zdravotným stavom
- Dotazník SSQ *Social Support Questionnaire*

Prostredie nemocnice

Optimálne liečebné prostredie

- Ako možno zlepšiť situáciu pacienta?
- Ako možno skvalitniť prostredie, ktoré ich obklopuje?
- Nestačí ponúknuť len kvalitnú starostlivosť
- Potrebné je naučiť sa mierniť jeho traumatizujúci zážitok
- Ako vníma pacient prostredie ZZ?
- Zmena v prospech pacienta
- Odstrániť bariéry

Základné predpoklady

- Prvý dojem
- Vhodné aktivity rozptýlenia
- Prostredie kde sa pacient necíti opustený
- Prostredie v ktorom má pacient pocit kontroly
- Harmónia farieb
- Kontrola hluku a pachov
- Navigačná štruktúra v ZZ
- Informačné centrum

Základné predpoklady psychického a duchovného prostredia

Vonkajšia dimenzia

- Ako vníma pacient atmosféru prostredia a oddelenia?
- Čo vyžaruje zo správania sestier, lekárov a ostatných ZP?
- Aká je ich verbálna a neverbálna komunikácia?
- Vyžarujú klud, pohodu, radosť, optimizmus, trpezlivosť a empatiu?

- Aké sú vzťahy medzi zdravotníkmi?
- Aké sú na oddelení rituály?
- Akými hodnotami sa riadia?
- Aký je vzťah personálu k členom rodiny chorého?
- Aká je organizačná kultúra na oddelení?

Vnútoraná dimenzia

- Má pacient pocit, že je pre personál dôležitý?
- Prežíva stavy úzkosti a strachu z procedúr, z personálu, z prostredia?
- Má pocit, že aspoň o niečom počas hospitalizácie môže spolurozhodovať?
- Buduje v ňom personál a prostredie pocit nádeje a zdravého optimizmu?
- Aktivuje svojim správaním a postojmi personál v pacientovi jeho vnútorné zdroje a jeho túžbu po uzdravení?

Čo je optimálne prostredie?

Každý si predstaví niečo iné:

- hotel, so všetkými službami
- Domov s jeho teplom, pohodlím a vecami, ktoré poznajú
- Podnik s jeho efektivitou, precíznosťou
- a funkčnosťou
- Inštitúcia s jej vážnosťou, formálnosťou
- a dokonalosťou
- HI-TECH inštitúcia s modernými prístrojmi, vybavením a technikou

Literatúra

- BARTLOVA,S. 2005. *Sociologie medicíny a zdravotnictví*. Grada:Praha 2005.188 str. ISBN 80-247-1197-4
- KAPLAN. 1996. *Zdravie a správanie človeka*
- KŘIVOHLAVÝ,J. 2001.*Psychologie zdraví*
- NOVOTNÁ,E.2008. *Základy sociologie*
- HAYESOVÁ,N. 1998. *Základy sociální psychologie*
- MOUNTOUSSÉ,M.et.al. 2005. *Přehled sociologie*
- HELUS,Z. 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*

Ďakujem za pozornosť

